

Čoahkkáigeassu

Mánja gielddain ja skuvllain leat váilevašvuodat mii guoská nášuvnnalaš veahádagaidda vejolašvuodaid ovddidit sin giela ja kultuvrra. Jearaldat lea dávjá heajut vuoruhuvvon ja ovddasvástádusjuohkin eahpečielggas, vaikko gávdnojit maid buorit ovdamearkkat.

Oahpaheaddjevátni lea stuorra váttisvuohhta, vuoseha Skuvladárkkistusa kvalitehtaikkus oahpahusas daid nášuvnnalaš veahádatgielain.

Ruotas gávdnojit vihtta almmolaš veahádatgielat: suomagiella, jiddisch, meänkieli, romani chib ja sámigiella.

Skuvladárkkistus lea dárkkistan got gielddat ja skuvllat ceavzet iežas geatnegasvuoda dieđihit ja fállat oahpahusa nášuvnnalaš veahádatgielain. Ledje 34 gieldda ja vihtta guovttegielat doaimma olles riikkas mat dárkkistuvvojedje. Rapporta áigumuš ii leat buktit ollislaš gova eavttuin daid nášuvnnalaš veahádagaidda vejolašvuoda ovddidit sin giela ja sin kultuvrra. Muhto boadus čuovvula mánja iskosiid dahkkon ovdal. Čilgehus got dárkkistus dahkkui oainnat oasis *Metoda ja Čadaheapmi* (Metod och genomförande).

Oahppit eai addu vejolašvuoda nugo lea áigun oahppat ja ovddidit iežas nášuvnnalaš veahádatgiela, dárkkistus vuoseha. Čilgehus lea kompleksa govva daid ovttasbargi osiid gaska mánja sierra dásiin.

Mánja gielddain eai leat dieđut nášuvnnalaš veahádagaidda birra

Eanemus gielddat (19 gieldda 34:s) lea heajus diehtu mii lea gustovaš nášuvnnalaš veahádagaide ja sin giellaovdáneapmái. Dan diehtu mii gávdno hárvve oažžu praktihkalaš bohtosiid ohppiide vejolašvuodaide oahppat iežas nášuvnnalaš veahádatgiela. Eatnigiellafátta marginaliseren ja negatiivvalaš oaivilat mánjga-kultuvrii jáhkehahtti lea mearkkašupmi got gielddat láhttejit go lea sáhka ohppiid oahppamii. Sáhtta maid leat nu ahte lea mearkkašahtti ahte heahpat ja sivahallon dovddut historijálaččat lea čadnon ságastit nášuvnnalaš veahádatgielaid.

Seamma áiggi dárkkistus vuoseha ahte mánja gielddain lea positiivvalaš oaidnu dasa ahte oahppit ožžot oahpahusa iežas gielas. Dás vuosehuvvo dávjá dáinna ahte lea árvvas oaivil gáibádussii vuđolaš máhtut gielas.¹ Dávjá visot oahppit geat sávvet eatnigieloahpahusa nášuvnnalaš veahádatgielas oaivvilduvvot atnit vuoigatvuoda dasa, beroškeahhtá makkár dássi lea gielas.

Dieđut oahpahusas nášuvnnalaš veahádatgielaid birra lea váilevašvuodat

Dárkkistus nanne dan gova ahte lea váilevaš ja váttis gávdnat dieđuid mat bohte ovdan Skuvladoaimmahaga dárkkistusas guhtta jagi áigi.² Mánja gielddain váilot dieđut daid erenoamáš mearrádusaid birra mat leat gustovaččat oahpahussii nášuvnnalaš veahádatgielaide. Go diehtu gávdno, ovdamearka dihte gieldda ruovttosiiddus, de dávjá lea boastut.

Váilevaš gárten ohppiid gielladuogázis mearkkaša ahte gielddat dávjá eat dieđe makkár ohppiin lea vuoigatvuohhta oahpahussii nášuvnnalaš veahádatgielas, mii moanat gearddi lea moaittašuvvon Eurohpárádis.³

Eatnigieloahpahus ii leat doarvái

Goassi visot oahpahus nášuvnnalaš veahádatgielain dahkko eatnigieloahpahusa rámmaid siskkobealde, mii dávjá mearkkaša 40 gitta 60 minuvtta oahpahus gielas vahkus. Guovttegielalaš oahpahus, dego Eurohpárádđi ávžžuha, ii bállo gávdno. Čilgehussan lea dávjá ahte ohppiidlohku lea

¹ 10 kap. 7 § skuvlalahka

² Skuvladoaimmahat 2005

³ Eurohpárádđi 2009, 2011

ila unnán. Dušše 3 dain 34 dárkkistuvvon gielddain fállat guovttegielalaš oahpahusa, ja dušše okta nášuvnnalaš veahádatgielas. Vel soames gielddaas lea sierra skuvllat mat fállat guovttegielalaš oahpahusa suomagielas ja ruotagielas.

Njuolggadusaid jalgii eatnigieloahpahas maid sáhhtá lágituduvvot dego giellaválga dahje oahppi válgan, muhto dat ii bálljo goassige dahkko.

Heajut vuoruhuvvon ášši mángga gielddain

Eatnigieloahpahas almmolaččat, ja oahpahas nášuvnnalaš veahádatgielas erenoamážit, ii leat vuoruhuvvon ášši gielddain, dárkkistus čielgasit vuoseha. Váilevaš beroštupmi muhto maid váttisvuodát gávdnat oahpaheddjiid leat vejolaš ákkat. Dušše 6 dain 34 gielddain eatnigielloahpahas čuovvuluvvo dan systemáhtalaš kvalitehtabarggus, muhto dalle nášuvnnalaš veahádatgielat eai čilgehuvvo sierra. Rektoriid jalgii hálddahusat dávjá eai jearut makkárgé čuovvuleami. Danin váilo maid diehtu got oahpahas nášuvnnalaš veahádatgielain dárbbaha ovddiduvvot.

Eahpečilges ovddasvástádusjuohkin

Eatnigieloahpahas lea dávjá guovddáš dásis organiserejuvvon áigumušain addit buorre bálvalusa rektoriidda, oahpaheddjiide, ohppiide ja váhnemiidda. Mánnga rektorat lohket ahte dovdet stuorra doarjja dan guovddáš eatnigelovttadagas. Muhto dán vuohki organiseret eatnigieloahpahusa dagaha maid eahpečilges ovddasvástádusjuohkima ja váilevaš gulahallama dan guovddáš ovttadaga ja skuvllaid gaska, dárkkistus vuoseha. Skuvladárkkistus čujuha maid ahte ovddasvástádusjuohkin gieldda- ja skuvladásis go lea sáhka eatnigieloahpahas de dárbbahuvvo čielggaduvvot 16 gielddain.

Gávdnovit buorit ovdamearkkat

Mánnga gielddat barget doaimmalaččat vai galget fállat eatnigieloahpahusa nášuvnnalaš veahádatgielain, ovdamearkka dihte Nässjö ja Vänersborg. Ovttasbargu ránnjágieldaiguin, oktavuoha allaskuvllaiguin dego maiddái erenoamáš bijut dan romska veahádahkii lea ovdamearkkat lihkestuvvon bijut. Eará gielddat mat sierraláhkái barget doaimmalaččat fállat oahpahusa nášuvnnalaš veahádatgielain lea Aerviesjaevrie, Eskilstuna, Landskrona, Lund, Munkedal, Staffanstorps ja Tranemo.

Stuorra oahpaheaddjievátni

Mánnga gielddat lea, váikko leat garrasit bargan, váttisvuoha háhkat oahpaheddjiid mat sáhhtet oahpahit nášuvnnalaš veahádatgielain. 23 dain 34 gielddain oahppit gildojuvvot oahpahusa ákkain ahte ii gávdno oahpaheaddji áigeguovdilis gielas. Vearrámus dilli lea romani chib gielas. Dušše 5 dain 22 gielddain gos leat romska oahppit sáhhte fállat oahpahusa romani chibas. Fámolaš bijuide lea dárbu oanehis ja guhkit áigái vai galgá njulget váttisvuoda. Allaskuvladoaimmahat (2011) lea rapportas ráđdehussii buktán dakkár evttohusaid.⁴

Guovttegielalaš oahpahas positiivvalaš ohppiide giella- ja identitehtaovdáneapmái

Dat guovttegielalaš oahpahas daid dárkkistuvvon doaimmain fállá positiivvalaš ja oiddolaš oahppobirrassa ohppiide giella- ja identitehtaovdáneapmái. Okta ágga lea ahte oahpahas lea dan *gillii* mihá buorebut go *gielas*, okta eará ahte ohppiin lea guovttegielalaš ovdagovva sin oahpaheaddjis.

Seammás dárkkistus vuoseha ahte guovttegielalaš oahpahas dušše iešalddis leat lihkestuvvan oassi, mii maid duodaštuvvo dutkamis.⁵ Oasit dego jodiheapmi, vejolašvuoha gelbbolaš oahpaheddjiide ja got oahpahas čađahuvvo lea mearkkašupmi máhttohtosiidda ja skuvlalihkostuvvamis.⁶ Dárkkistus vuoseha ahte iešmearrideaddji ruotasuopmelaš skuvllat eanet bearrágehččet oahpaheddjiid dárbbuid

⁴ Allaskuvladoaimmahat 2011

⁵ O'Riagán & Lüdi 2003; Lindberg 2002; Thomas och Collier i Axelsson m. fl. 2002

⁶ Skolinspektionen 2010 d och O'Riagán & Lüdi 2003

jođihandoarjagii ja gelbbolašvuođaovdáneami go guovttegielalaš doaimmat mat jođihuvvo gielddalaš skuvllaid rámmaid siskkobealde.

Eanemus oahpaheaddjit daid guovttegielalaš doaimmain lea oahpaheaddjeoahpahas ja guhkes vásihus, muhto eai leat mánggas geain lea oahpahas guovttegielalašvuodas mii dutkosa jelgii lea stuorra mearkkašupmi daid didaktalaš válggaide maid dahkkot luohkkálanjas.⁷ Stuorra oassi dan guovttegielalaš oahpahasas hábmejuvvo diehtomielaš giellageavaheamis ja giellaovdáneami bargovugiin. Mánja ohppiin leat veaháš máhtut unnimus ovttá gielas, mii bidjá gáibádusaid ja doarjaga oahpahasas. Rievdá man ollu oahppi ožžo erenoamáš doarjaga maid sii njuolggadusaid jelgii lea vuoigatvuohta.

Mii gáibiduvvo vai buoriduvvo?

Nášuvnnalaš dásis dárbbahuvvo ovdamearka dihte:

- Bijut vai bearráigeahččá oahpaheaddjedárbbu nášuvnnalaš veahádatgielaide
- Bijut vai buorida eatnigiela marginaliserema ja dagahit eatnigiela dego dássásaš fádda daid nuppiid skuvlafáttaid bálddas
- Bijut vai alida stáhtusa nášuvnnalaš veahádatgielaide
- Movttiidahttimat vai gielddat galget álggahit guovttegielalaš doaimmaid nášuvnnalaš veahádatgielaide, ovdamearka dihte merkejuvvon návccaid gelbbolašvuođaovdáneapmái ja ovdáneapmái guovttegielalaš doaimmaide
- Ođđa árvoštallan gáibádusas vuđolaš máhtuin nášuvnnalaš veahádatgielain

Seamma áiggi gielddat ja skuvllat juo otne sáhttet dahkat ollu vai buorebut duđihit dárbbu oahpahasas nášuvnnalaš veahádatgielas. Ovdamearka dihte:

- Buoridit dieđuid ohppiide ja váhnemiidda daid nášuvnnalaš veahádagaid birra ja sin vuoigatvuođa ovdáneapmái sin gielas ja kultuvrras
- Buoridit dieđuid skuvllas ja hálddahasas daid nášuvnnalaš veahádagaid birra ja sin vuoigatvuođa ovdáneapmái sin gielas ja kultuvrras
- Čielggadit ovddasvástádusjuohkima ja gulahallama rektoriid, guovddáš ovddasvástideaddji eatnigiellaovttadagain ja hálddahasas gaskkas
- Buoridit rutiinnaid ja váldit sealvái makkár ohppiin lea vuoigatvuohta ja sávvet eatnigieloahpahasas
- Gávdnat hutkkálaš vugiid vai duđaha dárbbu oahpahasas nášuvnnalaš veahádatgielas, mii guoská sihke oahpahanvugiide ja oahpaheaddjegávdamii
- Dagahit vai oahpahasas nášuvnnalaš veahádatgielas čielgat šaddá oassi dan systemáhtalaš kvalitehtabarggus.

Dehálaš lea ahte bargu vuolga dan identiferejuvvon dárbbus ja eavttuid mielde sihke joavku- ja oktagasdásis daid ovttaskas gielddain. Bargu maid dárbbahuvvo dahkkot ovttasráđiin ovddasteddjiguin daid nášuvnnalaš veahádagaiguin.

⁷ Geahča Skolverket 2011